

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИКО-ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ГАЛУЗЕВОГО ПРАВА**

**КОРПОРАТИВНІ ПРАВА ДЕРЖАВИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ
УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка IV курсу 13-421з група
Спеціальності: 081 Право
Освітньо-професійної програми «Право»

Бєлеста Яна Вадимівна

Керівник д.ю.н., проф. Стратонов В.М.

Рецензент к.ю.н., доц. Риженко І.М.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Загальнотеоретичні основи корпоративних прав держави.....	6
1.1. Поняття, зміст та ознаки корпоративних прав держави.....	6
1.2. Правовий статус держава як суб'єкт корпоративних відносин.....	14
1.3. Передумови реалізації корпоративних прав держави.....	19
РОЗДІЛ 2. Управління корпоративними правами держави.....	24
2.1. Реалізації державних корпоративних прав.....	24
2.2. Механізм управління корпоративними правами держави.....	28
ВИСНОВКИ.....	34
СПИСОК ВИКОРИТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	40

ВСТУП

Актуальність теми Важливе значення для розвитку української економіки має підвищення рівню розвитку корпоративного сектора та ефективності управління господарськими товариствами. Розвиток корпоративних сектору економіки відбувається під впливом держави шляхом реалізації нею законотворчої, управлінських функцій та здійснення нею своїх корпоративних прав, які виникають як наслідок діяльності державних акціонерних товариств та корпоративних державних підприємств, процедури націоналізації, набуття корпоративних прав господарських товариствах шляхом укладання господарсько-правових та цивільно-правових договорів, спадкування відумерлої спадщини чи спадкування за заповітом та інше.

На даний момент наукова думка та практика реалізації державних корпоративних права свідчить про малоефективне управління корпоративними права та його безсистемний характер, що спричинено розподілом функції управління серед різних органів, наділених різними організаційно-господарськими повноваженнями. Слід зауважити, що повноваження відповідних державних органів та осіб, уповноважених на управління державними корпоративними правами повинні ґрунтуватися на системі взаємодії суб'єктів в сфері реалізації державних корпоративних прав.

Дослідженню окремих аспектів визначення поняття, підстав виникнення та механізму реалізації присвятили свої наукові праці такі науковці, як: Й.Г. Богдан, О.М. Вінник, А.Є. Воронкова, Н.С. Глузь, Д.В. Задихайло, О.М. Каптуренко, О.Р. Кібенко, Г.В. Козаченко, Г.В. Назарова та інші. Однак ці питання залишаються поки що в недостатній мірі розкриті, не зважаючи на їх значущість та актуальність.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розробка

основних положень концепції поняття та реалізації корпоративних прав держави, визначення науково-теоретичних підходів удосконалення діючого законодавства в сфері управління державними корпоративними правами.

Для виконання поставленої мети дослідження необхідно розв'язати наступні **завдання**:

- 1) виявити правову природу державних корпоративних прав та їх елементи;
- 2) систематизувати підстави виникнення та припинення державних корпоративних прав;
- 3) проаналізувати механізм захисту державних корпоративних прав;
- 4) визначити напрями оптимізації механізму реалізації державою корпоративних прав;
- 5) виявити особливості механізмів управління державними корпоративними правами;
- 6) визначити мету, напрями, завдання та основні проблеми управління державними корпоративними правами.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, у рамках яких формується механізм виникнення та реалізації корпоративних прав держави.

Предмет дослідження це правові норми, що регулюють корпоративні відносини та правова політика держави в контексті досягнення відповідних державних інтересів в корпоративному секторі шляхом набуття та реалізації державою корпоративних прав.

Методи дослідження. Основу методології дослідження складає комплексний підхід до аналізу проблем реалізації державних корпоративних прав шляхом використання загальнонаукових та науково-правових методів. Наприклад, системний метод було використано для визначення об'єкту дослідження, його структурних

зв'язків та розкрити їх у відповідних теоретичних положеннях. У кваліфікаційній роботі також було використано засоби та категорії формальної логіки: аналіз, синтез, визначення, аналогія, судження, узагальнення, систематизація, порівняння, класифікація та інші.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використанні при проведенні подальшого дослідження та вдосконалення правового регулювання набуття та реалізації корпоративних прав держави.

Структура роботи обумовлена метою, задачами, об'єктом і предметом дослідження, а також логікою і послідовністю розкриття теми дослідження, викладенням його результатів. Вона складається із вступу, двох розділів, висновку, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ДЕРЖАВИ

1.1. Поняття, зміст та ознаки корпоративних прав держави

Системне правове регулювання сфери корпоративних відносин, в т.ч. і за участю держави, бере свій початок в джерелах римського приватного права.

Досліджуючи історичні особливості розвитку та правового регулювання корпоративних прав ми можемо відзначити, що їх реалізація відбувалася шляхом здійснення різних історичних форм корпорацій:

- 1) ранній етап розвитку корпорацій характеризувався наступним: корпорації набували форми об'єднання людей, які утворювалися з метою досягнення різноманітних соціальних інтересів;
- 2) подальший історичний розвиток характеризувався тим, що корпорації набували форми легалізованої юридичної особи;
- 3) сучасний етап розвитку корпорацій характеризується наявністю трьох обов'язкових складових – особистої, правової та майнової складової корпорації [26, с. 58].

Розвиток корпоративного права та поява транснаціональних корпорацій у ХХ ст. сприяли становленню та розвитку корпоративних прав України. У своїх працях О.М. Вінник та В.С. Щербина зауважують, що «процес набуття державою корпоративних прав в УРСР відбувався на основі націоналізації приватної власності» [25, с. 15]. Командно-адміністративна економіка української держава тих часів передбачала належність виключних корпоративних прав державі. Частковий перехід частини корпоративних прав від держави до приватних юридичних осіб

почався з моменту набуття незалежністю України. Такий перехід здійснювався шляхом реалізації механізму корпоратизації та приватизації [31, с. 400].

Передумовами розкриття поняття, змісту та ознак корпоративних прав держави є дослідження самого поняття «корпоративні права» закріпленими у відповідних нормах НПА та відображених у наукових працях.

Нормативно-правове закріплення поняття «корпоративні права»

- «керівникам, заступникам керівників державних підприємств, установ і організацій, їх структурних підрозділів, а також посадовим особам державних органів, органів місцевого і регіонального самоврядування забороняється безпосередньо займатися підприємницькою діяльністю» (Декрет Кабінету Міністрів України «Про впорядкування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, створених за участю державних підприємств» від 31.12.92 р. № 24-92») [12];

- «корпоративні права – право власності на частку (пай) у статутному фонді (капіталі) юридичної особи, включаючи права на управління, отримання відповідної частки прибутку такої юридичної особи, а також частки активів у разі її ліквідації відповідно до чинного законодавства» (Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 01.01.95 р.) [5];

- «корпоративні права – право власності на частку (пай) у статутному фонді юридичної особи, створеної відповідно до законодавства України або законодавства інших країн, виражених у конвертованій валюті» (Закон України «Про управління об'єктами державної власності» від 21.09.06 р.) [10];

- «корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні

господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами» (Господарський кодекс України) [2]. Слід зауважити, що дана норма вперше закріпила в визначенні поняття «корпоративні права» та повноваження особи їх носія;

- «корпоративні права як сукупність майнових і немайнових прав акціонера - власника акцій товариства, які впливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами» (Закон України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 р. № 514-VI)[6];

- Цивільний кодекс України у ст. 100 замість поняття «корпоративні права» закріплює «право участі у товаристві» [59].

Узагальнюючі підходи до нормативно-правового закріплення поняття «корпоративні права» ми можемо визначити наступне – корпоративні права у законодавцем розуміються, як:

- заборона безпосереднього здійснення підприємницькою діяльністю не обмежує відповідних посадових осіб держаних підприємств виступати суб'єктами корпоративних відносин (період панування радянського ладу);

- право власності на частку у статутному фонді;

- повноваження особи їх носія в сфері управління господарською організацією, отримання частки прибутку організації;

- правові можливості власника корпоративних прав.

Нормативно-правове регулювання визначення поняття «корпоративні права держави»: «корпоративні права держави – це право держави, частка якої визначається в статутному капіталі

господарського товариства, що включає право на управління цим товариством, отримання певної частки його прибутку (дивідендів), активів у разі ліквідації відповідно до законодавства, а також інші права, передбачені законом та установчими документами» (Постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.04 р. № 155 «Про затвердження Основних концептуальних підходів до підвищення ефективності управління корпоративними правами держави») [67].

Нормативно-правове закріплення поняття корпоративних прав містить окремі недоліки:

1) не визначає характер самих корпоративних відносин;

2) корпоративні права визначається законодавством як підприємниці, проте вони відносяться до підприємницьких прав (отримання прибутку), хоча за своєю природою вони не відносяться до даної категорії (коректніше говорити про отримання не прибутку, як результату підприємницької діяльності, а доходу);

3) частина НПА значно «звужує» поняття «корпоративних прав», зокрема Закон України «Про акціонерні товариства» застосовує їх тільки у відношенні до акціонерних товариств.

Ми погоджуємося з думкою П.О. Заруби, щодо наступного «реформування корпоративного законодавства України передбачає процес адаптації та гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС» [36, с. 147].

Наукові підходи до розуміння поняття «корпоративні права»

- «це право особи, яка перебуває у правовідносинах із господарським товариством як її учасник, одержувати від цього певні блага, для чого їй надаються певні можливості щодо участі в управлінні товариством» (С.С. Кравченко) [54, с. 176];

- «корпоративні права – це сукупності правових можливостей учасника певної юридичної особи, зміст яких визначається її організаційно-правовою формою» (В.М. Кравчук) [62, с. 261];

- «корпоративне право в суб'єктивному розумінні – це право особи, яка об'єднуючи зусилля та капітал, стає учасником корпорації (юридичної особи)» (В.А. Васильєва) [63, с. 10];

- «корпоративні права у суб'єктивному розумінні – це сукупність прав, які виникають у акціонера чи учасника корпорації внаслідок набуття ними відповідного права власності на акції, права власності на частку в статутному фонді товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю і які закріплені в чинному законодавстві України та внутрішніх нормативних актах самої корпорації» (Н.С. Глузь) [64, с. 82].

Дослідження даних визначень дозволяє зробити наступний висновок – поняття «корпоративне право» розуміється як: суб'єктивні права члена корпорації; об'єктивні права власності, а саме право власності на частку у статутному фонді.

Грунтовну характеристику ознак корпоративних прав наводить у своїх працях В.І. Цікало:

«1) корпоративні права належать лише особам, частка яких визначається у статутному капіталі юридичної особи;

2) корпоративні права виникають лише щодо підприємницької юридичної особи (корпоративного товариства);

3) корпоративні права мають складну структуру: включають у себе права немайнового та майнового характеру;

4) здійснення корпоративних прав пов'язане із майновою участю у статутному капіталі підприємницької юридичної особи;

5) корпоративні права можуть бути передбачені законом і локальними правовими актами підприємницької юридичної особи (корпоративного товариства);

6) належність особі корпоративних прав не вважається заняттям нею підприємницькою діяльністю;

7) законом можуть бути встановлені межі для певних категорій осіб щодо належності їм та/або здійснення ними корпоративних прав» [61, с. 108]

Наукові підходи до розуміння поняття «корпоративні права держави»

- «корпоративні права держави – це права, об’єм яких визначається пропорційно частці держави (у особі уповноважених державою органів або осіб) у статутному фонді господарського товариства, що включає право на управління цим товариством, отримання певної частки його прибутку (дивідендів), активів у разі ліквідації – відповідно до законодавства, а також інші права, передбачені законом та установчими документами» (Д.І. Погрібний) [65, с. 16];

- наголошує на тому, що вирішення актуального наукового завдання з підвищення ефективності управління корпоративними правами держави перебуває на початковій стадії» (О.С. Мельниченко) [6, с. 12];

Виходячи з вищезазначеного ми можемо визначити наступні складові змісту корпоративних прав: немайнові (організаційні) корпоративні права та майнові корпоративні права.

Всі зазначені види корпоративних прав в рівній мірі стосуються і держави, як учасника корпоративних відносин, проте мають свої особливості застосування. Як зазначає Н.С. Глусь «корпоративні права держави за своїм правовим змістом відрізняються від «зобов’язальні та речові права держави», «організаційно-управлінські права держави», по відношенню до останніх корпоративні права держави виступають як правова категорія вищого рівня, що об’єднує їх як елементи власної структури» [27,с. 3].

До матеріальних корпоративних прав відносяться:

1) право отримувати частину прибутку від здійснення підприємницької діяльності;

2) право на отримання відповідної частки активів у випадку припинення діяльності корпорації [24, с. 41].

Відповідно до положень закону України «Про господарські товариства» до майнових корпоративних прав також відносяться «здійснити відчуження часток у статутному (складеному) капіталі товариства, цінних паперів, що засвідчують участь у товаристві, в порядку, встановленому законом» [55].

Слід зауважити, що специфічними рисами майнових корпоративних прав є їх потенційний характер, зокрема, отримання частки прибутку можливе виключно за рішення вищого органу правління корпорації.

Перелік нематеріальних (організаційних) корпоративних прав визначено в Господарському кодексі країни. До них відносяться:

«1) право приймати участь в прийнятті рішення про мету, предмет діяльності і структуру корпорації, систему і повноваження органів управління корпорації, умови господарювання;

2) право здійснювати безпосередньо або опосередковано (через відповідні корпоративні органи) управлінські повноваження: голосувати на загальних зборах, вносити пропозиції щодо порядку денного загальних зборів корпорації, брати участь у формуванні органів управління господарської організації та особисто входити до їх складу, отримувати інформацію про діяльність господарської організації;

3) право приймати рішення про припинення діяльності корпорації» [2]. Відповідно до положень закону України «Про господарські товариства» до організаційних корпоративних прав також відносяться «вийти в установленому порядку з товариства; одержувати інформацію про діяльність товариства. На вимогу учасника товариство

зобов'язане надавати йому для ознайомлення річні баланси, звіти товариства про його діяльність, протоколи зборів» [55].

Слід зауважити, що специфічною рисою організаційних корпоративних прав є:

- колективний характер, зокрема, реалізація таких прав здійснюється за умови колективного рішення більшості членів корпорації;

- члени корпорації з обмеженою відповідальністю та власники привілейованих акцій позбавлені законом можливості мати організаційні корпоративні права.

Право на вихід держави із корпорації, яке є добровільним, одностороннім, відносним, безумовним суб'єктивним правом учасника та не повинно суперечити інтересам держави і не повинно ототожнюватися з примусовим виключенням держави із складу корпорації. Адже, примусове виключення держави зі складу корпорація має свої підстави, порядок та правові наслідки.

Отже, корпоративне право держави:

- 1) корпоративне право держави в об'єктивному розумінні – це сукупність правових норм, що регулюють корпоративні відносини, що виникають між державою в особі уповноважених органів, та корпорацією, а також між самими учасниками реалізації та здійснення організаційних та матеріальних прав;

- 2) корпоративне право держави в суб'єктивному розумінні – це міра дозволеної поведінки держави, як члена корпорації щодо реалізації організаційних та майнових корпоративних прав.

Державні корпоративні права можна класифікувати в залежності від наступних критеріїв:

- 1) за суб'єктами управління державними корпоративними правами;

2) ступеня корпоративного контролю держави діяльності господарських товариств;

3) галузевими особливостями господарських товариств часткою статутного фонду є державні корпоративні права;

4) строку закріплення корпоративних прав у власності держави.

Особливостями управління корпоративними правами держави є:

1) «корпоративні права держави не можуть передаватися господарським товариствам для формування їх статутних фондів, крім передачі до статутних фондів державних акціонерних товариств та державних холдингових компаній;

2) корпоративні права держави, передані в управління уповноваженій особі, не можуть бути відчужені уповноваженою особою з державної власності без дозволу Кабінету Міністрів України, на них не може бути звернено стягнення за зобов'язаннями уповноваженої особи, щодо них уповноваженою особою не можуть вчинятися дії, наслідком яких може бути відчуження з державної власності цих корпоративних прав. Відчуження корпоративних прав держави здійснюється відповідно до законодавства з питань приватизації» [26, с. 58].

1.2. Правовий статус держава як суб'єкт корпоративних відносин

Держава реалізовує свої корпоративні права в межах свого правового статусу, як члена корпорацій, а також визначити перелік уповноважених державних органів, що від імені держави приймають участь у відповідних корпоративних відносинах.

У своїх працях Н.М. Глусь наголошує «внаслідок розгляду дискусійного питання щодо можливості державної установи бути акціонером чи учасником корпорацій, відповідно до чинного

законодавства, встановлено, що державна установа може бути суб'єктом корпоративного права, якщо таке право передбачено її установчими документами» [27, с. 8].

Як зауважують А.Ю. Бушев та О.Ю. Скворцова «держава, як власник корпоративних прав, входить, через відповідні уповноваженні державні органи, до основного складу учасників корпорації та набуває корпоративних прав на основі волевиявлення та участі в корпоративних правовідносинах» [21, с. 42]. Данні органи відносяться до т.з. «основних учасників корпорацій».

Положення ст. 168 ГК України передбачає, наступне: «корпоративні права держави здійснюються визначеними законом центральними органами виконавчої влади та уповноваженими особами в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України» [2].

Безпосереднє здійснення управління корпорацією державними органами можливе за наступних умов:

- 100 % статутного фонду корпорації належить державі;
- корпорація, членом якої є держава, виступає учасником відповідних державних програмах;
- уповноважена на здійснення управлінських функцій корпорацією особа не була обрана чи призначена у зв'язку з відсутністю претендентів або їх невідповідністю певним умовам конкурсу на заміщення такої посади [53, с. 5].

Окрім безпосереднього членства держави у складі відповідних корпорацій держава виступає також учасником адміністративно-правових відносин в сфері регулювання діяльності корпорацій. Така участь носить характер «діяльності учасників корпоративних правовідносин додаткового складу» [32, с. 29] та здійснюється державою через відповідні її владні органи:

- уповноваженого з питань управління корпоративними правами держави;

- господарські суди;
- Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку;
- реєстраторів прав власників іменних цінних паперів;
- уповноваженого з питань управління корпоративними правами держави [44, с. 208].

Повноваження державних органів в сфері здійснення корпоративних прав

Визначенні законом державні органи реалізують свої повноваження шляхом здійснення наступних дій:

- беруть участь в управлінні корпорацією в межах частки держави у статутному фонді корпорації;
- створюють та ведуть відповідні реєстри державних корпоративних прав;
- оцінюють вартість державних корпоративних прав;
- контролюють роботу корпорації в частині здійснення державних корпоративних прав [47, с. 102].

1. *Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку* – це державний колегіальний орган, який підпорядковується Президенту України та звітує перед Верховною Радою України (далі – НКЦПФР).

Мета діяльності НКЦПФР в сфері реалізації корпоративних прав держави «забезпечення грошовим капіталом потреб економіки країни шляхом створення механізму акумулювання, розподілу та перерозподілу фондів коштів від особи, яка володіє вільними інвестиційними ресурсами до особи, якій необхідні такі ресурси для розвитку, створення умов для становлення потужних внутрішніх інвесторів та забезпечення захисту прав інвесторів» [56].

2. Правовий статус *господарського суду*, як учасника додаткового складу корпоративних правовідносин визначається нормами Господарського кодексу України, які «визначають засади виключної підсудності по відношенню до господарських спорів у сфері

корпоративних правовідносин і, відповідно, набувають статус учасника – арбітра у таких відносинах» [2]. Постанова Вищого господарського суду України «Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними» від 29.05.13 р. № 11 визначає, що «З урахуванням приписів статей 1, 12 Господарського процесуального кодексу України справи з ... господарських спорів (стаття 3 Господарського кодексу України) відносин, у тому числі з корпоративних, та суб'єктний склад сторін спору відповідає вимогам статті 1 ГПК» [16].

Отже, уповноважені на участь у корпоративних відносинах державні органи мають відповідно спеціальний статус: безпосередні учасники корпорацій (суб'єкти приватного права) та учасників корпоративних правовідносин додаткового складу.

Окрім поділу державних органів як учасників корпоративних правовідносин на безпосередніх учасників корпорацій та учасників корпоративних правовідносин додаткового складу теорія та практика корпоративного права поділяє їх на:

- 1) постійних учасників (державні органи, в повноваження яких входить обов'язок реалізовувати корпоративні права держави).
- 2) тимчасових учасників корпоративних відносин (господарські суди, учасники корпорації які вийшли з її складу).

Різниця у правовому статусі постійних учасників корпоративних відносин та тимчасових полягає у наступному – постійні учасники корпоративних відносин приймають участь у діяльності корпорації безперервно, а відповідно тимчасові учасники – приймають участь у корпоративних відносинах у випадку порушення/невизнання корпоративних прав;

В свою чергу тимчасові учасники корпоративних відносин в залежності від можливості виступити стороною корпоративного спору:

- 1) сторона корпоративного спору;

2) не виступають стороною у корпоративному спорі [17,с. 64].

В своїх наукових працях Й.Г. Богдан зазначає, що «корпоративними є такі спори, предметом яких є вимоги учасників корпоративних відносин, тобто відносин, пов'язаних із здійсненням управління корпоративним утворенням або веденням його справ, про захист їх корпоративних прав способами, передбаченими законом.

Аналізуючи проблему виключної підсудності корпоративних спорів та визначення її меж, тобто визначення кола тих спорів, які мають розглядатися господарськими судами, незалежно від суб'єктного складу, вочевидь слід виходити з розуміння поняття спірних корпоративних відносин як предмету позову виключно у вузькому (власному розумінні), оскільки користуючись іншим підходом (тобто розглядаючи як корпоративні всі спори за участю корпорації), ми безпідставно розширимо межі цієї виключної підсудності, що не буде в цілому відповідати самому змісту і призначенню цього інституту і зрештою «розмиємо» і саме поняття корпоративних відносин, і корпоративних спорів» [20,с. 26].

Фонд державного майна, за керівництва Кабінету Міністрів України, виконує наступні управлінські функції в сфері реалізації державних корпоративних прав:

- керує корпоративними правами держави;
- здійснює реєстрацію корпоративних прав держави (вносить відповідні данні до Єдиного реєстру об'єктів державної власності);
- повідомляє відповідні державні органи щодо доцільності укладання договорів-купівлі-продажу предметом яких є майнові корпоративні права;
- передає повноваження з управління державними корпоративними правами відповідних державним органам, уповноваженим представникам, які діють на основі договору доручення;

- здійснює контроль та надає методологічне забезпечення ефективного керування об'єктами корпоративних прав держави;
- приймає участь у формуванні дивідендної політики та забезпеченні її реалізації;
- проводить конкурси уповноважених осіб з управління корпоративними правами держави тощо [47, с. 106].

Уповноважені особи з управління державними корпоративними правами діють на підставі договору доручення укладеного з Фондом державного майна України. Як вже зазначалося, уповноважені особи визначаються шляхом проходження відповідних конкурсів.

Свої повноваження уповноважена особа реалізовує в межах корпоративних прав, які належать державі та відповідно до умов договору доручення [40, с. 72].

1.3. Передумови реалізації корпоративних прав держави

Передумови реалізації корпоративних прав держави виступають відповідні юридичні факти, як підстави набуття, реалізації та припинення корпоративних прав.

Підставами набуття корпоративних прав державою виступають:

- 1) утворення корпорації шляхом реорганізації державних підприємств та підприємств одним із засновників якої виступає держава;
- 2) укладання договорів за участю держави об'єктом яких є «перехід корпоративних прав від приватних юридичних осіб та фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності»;
- 3) утворення державних корпорацій та корпорацій змішаної форми власності [51, с. 103].

Підстави набуття корпоративних прав державою можна класифікувати на:

1) основні підстави набуття корпоративних прав (до них відносять: приватизацію, корпоратизацію);

2) додаткові підстави набуття корпоративних прав (до них відносять: реприватизацію, націоналізацію; спадкування держави відумерлої спадщини чи за заповітом, укладання договорів за участю держави об'єктом яких є «перехід корпоративних прав від приватних юридичних осіб та фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності», конфіскацію, створення корпорацій за участю держави на вторинному ринку цінних паперів [47, с. 104].

Характеристика окремих видів підстав набуття корпоративних прав державою

Відповідно до чинного законодавства України «приватизація державного або комунального майна – платне відчуження майна, що перебуває у державній або комунальній власності, на користь фізичних та юридичних осіб, які відповідно до цього Закону можуть бути покупцями» (Закон України «Про приватизацію державного і комунального майна» від 18.01.18 р. № 2269-VIII) [57].

На думку С.Я. Веселовського «приватизація – це юридичний склад, який у своїй сукупності є необхідними та достатніми для переходу майна із державної власності в недержавну шляхом прийняття відповідних адміністративних актів та укладання правочинів щодо викупу такої власності» [22, с. 41].

Процедура приватизації в ході якої державне підприємство реорганізується у корпорацію реалізується шляхом продажі акцій, часток або паїв на аукціоні, проведення конкурсів на фондових біржах, які передбачають доступність до конкурсу покупців та їх конкуренцію [28, с. 264]. Корпоративні права держави в ході приватизації виникають до настання її заключного етапу.

Указ Президента України «Про корпоратизацію підприємств» від 15.06.93 р. № 210/93 нормативно закріплює наступне визначення

поняття «корпоратизація» «корпоратизацією є перетворення державних підприємств, закритих акціонерних товариств, більш як 75 відсотків статутного фонду яких перебуває у державній власності, а також виробничих і науково-виробничих об'єднань, правовий статус яких раніше не був приведений у відповідність з чинним законодавством, у відкриті акціонерні товариства» [58].

Процес перетворення державних підприємств у публічні акціонерні товариства є підставою виникнення у держави відповідних корпоративних прав [27, с. 3].

Реприватизація як різновид підстав виникнення корпоративних прав у держави, характеризується тим, що у державну власність повертається майно-предмет договору купівлі-продажу, що був укладений в ході приватизації але який не був неналежно виконаний. Реприватизацію слід відрізнити від визнанням приватизації недійсною в ході якої встановлюється факт того, що майнові права залишилися у держави.

На думку О.М. Вінника термін «реприватизація» слід замінити на термін «деприватизація». «Деприватизація – це повернення у державну власність об'єктів для мети держави, суспільства, приватизованих без порушень» [25, с. 15].

Спадкування державою відумерлої спадщини та за заповітом виступає додатковою підставою виникнення корпоративних прав у держави.

Заповіт, за яким спадкуються державою корпоративні права, містить особливі заповідальні розпорядження:

- заповідальне покладення (передбачає перехід до держави не тільки корпоративні права, а й корпоративні обов'язки заповідача);
- підпризначення спадкоємця у заповіті (передбачає право заповідача призначити державу як основного, або додаткового спадкоємця корпоративних прав) [30, с. 259].

Конфіскація як підстава виникнення у держави корпоративного права ґрунтується на владних повноваженнях державних органів та не залежить від волі попереднього власника корпоративних права. Відповідно до ЦК України «до особи може бути застосовано позбавлення права власності на майно за рішенням суду як санкція за вчинення правопорушення (конфіскація) у випадках, встановлених законом. Конфісковане майно переходить у власність держави безоплатно» [59].

Націоналізація – це примусове оплатне або безоплатне відчуження майна, яке належить суб'єктам на праві приватної власності. Як зазначає С.В. Кульчицький «термін націоналізація вказує на те, що майно, яке вилучається у приватних осіб, переходить у власність нації, проте сукупність правомочностей власника не можуть безпосередньо реалізовуватися нацією, тому відчуження об'єктів приватної власності фактично відбувається у власність держави, а не нації» [60].

Укладання договору, предметом якого є «передача у державну власність часток статутного фонду суб'єктів недержавної форми власності у разі отримання ними відповідних обсягів бюджетних капітальних вкладень» дозволяє здійснити викуп державою корпоративних прав суб'єктів недержавної форми власності [47, с. 105].

Даний цивільно-правовий договір характеризується наступним:

- двосторонній договір;
- оплатний договір;
- консенсуальний договір;
- укладається відповідно до типового Договору [17, с. 64].

Особливими ознаками договорами про передачу у державну власність часток статутного фонду суб'єктів недержавної форми власності є:

1. Сторонами договору виступають держава та власник частини статутного фонду недержавної форми власності. До них

виключно відносяться особи, що: «забезпечують реалізацію положень прийнятих законодавчих актів; виконують цільові програми у пріоритетних напрямках економіки; вирішують актуальні завдання розвитку народного господарства; вирішують актуальні завдання розвитку окремих регіонів» [32, с. 29].

2. Державна стратегія розвитку економіки передбачає пріоритетність набуття для держави визначену частку статного фонду, або її збільшити.

3. Оплата за даним договором повинна використовуватися відчужувачем відповідно до цільового призначення бюджетних капітальних вкладень [32, с. 30].

РОЗДІЛ 2

УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНИМИ ПРАВАМИ ДЕРЖАВИ

2.1. Реалізації державних корпоративних прав

Державні корпоративні права реалізуються шляхом застосування механізму державного їх управління.

Система державного управління має основну інтегративну властивість – це «здатність забезпечити досягнення цілей державно-управлінської діяльності в певній сфері або галузі суспільного життя» [27, с. 3].

На думку О.П. Воловика «цілі державного управління корпоративними правами мають визначатися шляхом поступової конкретизації змісту економічних функцій держави, які в найбільш узагальненому вигляді визначають основні напрямки та предметні сфери державної діяльності» [26, с. 58].

Для визначення цілей державного управління корпоративними правами в Україні необхідно вирішити такі концептуальні проблеми, як:

- визначення показників оцінки ефективної реалізації корпоративних прав держави;
- формування правового механізму ефективної реалізації корпоративних прав держави за умови дотримання «принципу рівноправного розвитку в Україні всіх форм власності» [51, с. 103].

Вирішення зазначених проблем на нашу думку можливе за умови ефективної діяльності відповідних, спеціальних державних органів виконавчої влади, яка спрямована на реалізацію державних корпоративних прав [26, с. 58].

Важливим в даному аспекті є чітке нормативно-правове визначення об'єкту такого управління, що в свою чергу сприяє конкретизації мети державно-управлінської діяльності, оптимізації

змісту, форм та методі управлінського впливу на реалізацію корпоративних прав держави, прогнозуванню перспектив розвитку корпоративних прав держави, окресленню специфіки напрямків вдосконалення управління у вказаній сфері. Нормативно-правове вдосконалене закріплення об'єкту управління в сфері реалізації корпоративних прав держави виступає складовим елементом системи його науково-практичного дослідження.

Як зауважує у своїх працях В.С. Щербина «характеристика об'єкту управління державними корпоративними правами дозволяє зробити важливі для теорії і практики державного управління висновки, що закладають методологічну основу для встановлення ефективних методів, видів і форм державно-управлінського впливу в досліджуваній сфері, визначення його цілеспрямованості та змісту» [25, с. 15].

Складовим елементом об'єкту управління в сфері реалізації корпоративних прав держави є правовий статус державних органів та посадових осіб, які здійснюють таке управління, в тому числі порядок їх формування, система і структура відповідних органів, перелік функцій та завдань, компетенції, методи, засоби та форми їх діяльності, обсяг відповідальності та порядок притягнення до неї [34, с. 72].

В розрізі вищезазначеного особливої наукової уваги потребує визначення адміністративної правосуб'єктності органів управління в сфері реалізації корпоративних прав держави, в тому числі її цільових, структурно-організаційних та компетенційних аспектів. Як зауважує Р.Д. Азенков «для органів управління державними корпоративними правами вкрай актуальною залишається й проблема визначення їх цивільної правосуб'єктності, що зумовлює необхідність врахування при нормативному закріпленні їх компетенції наявності у таких органів правомочностей не тільки адміністративно-правового характеру, але й правомочностей учасників цивільних правовідносин» [17, с. 64].

Форми державного управління в сфері реалізації державних корпоративних прав на пряму залежать від форми та особливостей конкретного об'єкту такого управління. На думку П.Р. Порошенко «оптимальними формами управління державними корпоративними правами є ті форми, що забезпечують ефективну реалізацію правомочностей держави як засновника (учасника) господарського товариства» [51, с. 103].

Повноваження державних органів управління в сфері реалізації державних корпоративних прав (зокрема, господарських товариств засновником яких в тому числі виступає держава) реалізуються опосередковано, а саме: участю в діяльності органів управління господарськими товариства (загальних зборів засновників, правління, спостережній раді тощо) та у сучасних умовах розвитку української держави потребують вдосконалення правового механізму їх реалізації [47, с. 102].

Одним із основних форм діяльності держави в сфері управління корпоративними права є здійснення нормотворчої діяльності, а саме прийняття відповідних законів та нормативно-правових актів, які належним чином повинні забезпечувати правовий механізм створення та функціонування господарських товариств, їх взаємовідносини з іншими учасниками господарської діяльності, зокрема контрагентами, інвесторами, найманими працівниками та іншими. Таке нормативно-правове врегулювання набуття та здійснення корпоративних прав має наступні напрями:

- фінансове;
- трудове;
- соціальне;
- антимонопольне регулювання [44, с. 208].

Наступною формою діяльності держави в сфері управління корпоративними права є вдосконалення правового механізму

профілактики та розв'язання конфлікту інтересів різноманітних суб'єктів, що зацікавлені у діяльності відповідних господарських товариств.

На нашу думку важливим для забезпечення ефективності реалізації такої форми є визначення та нормативне закріплення концептуальних принципів управління державними корпоративними правами у відповідності до розміру державної долі у статутному фонді товариства. Зокрема, С.Н. Грудницька зауважує, що для господарських товариств у статутному фонді яких державна частка складає $> 25\%$ повинні бути встановленні такі методи державного управління, які дозволять державі здійснювати функції управління господарським товариством. Натомість, що для господарських товариств у статутному фонді яких державна частка складає $\leq 25\%$ повинні бути встановленні такі методи державного управління, які дозволять державі здійснювати контрольні функції за діяльністю підприємства та здійснювати «солідарну участь у досягненні економічних результатів без права прямого адміністрування в локальній сфері інтересів держави» [32, с. 29].

Слід зауважити, що основою для вдосконалення методологічно-організаційної системи управління державними корпоративними правами виступають сучасні досягнення науки та практики державного управління.

Одним із напрямів вдосконалення механізму управління державними корпоративними правами є створення такої системи управління яка би ґрунтувалася на:

- принципі індивідуального підходу до об'єкта управління;
- використанні програмно-цільових методів управління;
- постановці чітких завдань органам управління;
- документальній фіксації методів державного впливу на об'єкт управління;

- застосуванні ефективних інструментів контролю [21, с. 42].

Як зауважує в своїх працях Д.В. Задихайло «оптимальною моделлю реалізації державних корпоративних прав може розглядатися лише модель, побудована з урахуванням специфіки об'єкту управління державними корпоративними правами, цілей державно-управлінської діяльності в цій сфері, форм та методів її здійснення» [34, с. 72].

2.2. Механізм управління корпоративними правами держави

В сучасних умовах розвитку української економіки, процесу приватизації державної власності актуальним є питання формування підходів ефективності управління корпоративними правами держави.

Адже, на сьогоднішній момент система управління корпоративними правами держави має такі суттєві недоліки:

- відсутність економічних і соціальних критеріїв набуття, здійснення та захист державних корпоративних прав;
- недосконалість правового регулювання управління корпорацій з державною часткою, а також, визначення необхідного і достатнього обсягу державної частки в їх статутному фонді;
- неефективність системи критеріїв оцінювання рівня реалізації державних корпоративних прав;
- відсутність інституціональної системи управління державними корпоративними правами.

Окремо вимагає вдосконалення питання правового регулювання встановлення зв'язку між елементами механізму управління корпоративними правами держави та ефективним корпоративним управлінням самих корпорацій [47, с. 102].

На законодавчому рівні та в науково-теоретичній літературі визначення поняття «управління державними корпоративними правами»

повному обсязі відсутнє, що зумовлює різні підходи до тлумачення цього явища.

Як визначає у своїх працях Й.Г. Богдан напрямки формування нормативно-правових засад управління державними корпоративними правами «безпосередньо відображає тенденції розвитку політичних та економічних ідей, державної політики щодо управління об'єктами державної власності та визначає подальший розвиток самого управління державними корпоративними правами» [20, с. 23].

Правове регулювання управління корпоративними правами держави передбачає:

1) встановлення диференційного підходу до управління державними корпоративними правами залежно від обсягу пакетів акцій, що забезпечують контроль держави за діяльністю корпорації та дрібних пакетів акцій;

2) регулювання корпоративно-дивідендної політики;

3) контроль за грошовими та фінансовими потоками;

4) управління державними корпоративними правами через інститут представників в корпораціях [32, с. 29].

Історичні передумови та особливості становлення і розвитку управління корпоративними правами держави зумовили ряд недоліків та особливостей національної моделі такого управління, що суттєво впливають на її ефективність. Серед них можна виділити так, як:

1) в результаті не завершення процесу приватизації державі належить велика кількість дрібних часток в статутних фондах корпорацій, що не забезпечує можливості реального впливу на діяльність цих об'єктів;

2) було допущено приватизацію об'єктів, які мають стратегічне значення для безпеки держави та економіки;

3) відсутність дієвого механізму матеріальної стимуляції посадових осіб, які здійснюють управління корпоративними правами

держави та неефективна систем притягнення їх до відповідальності [51, с. 103].

Виділяють організаційно-управлінський (внутрішній, що враховує специфіку кожної конкретної корпорації) та організаційно-економічний (зовнішній, має загальний характер для всіх корпорацій) механізм управління державними корпоративними правами.

Ефективність здійснення державних корпоративних прав залежить від рівня реалізації механізму корпоративного управління. Зокрема, реалізація зовнішніх механізмів корпоративного управління є підсумком діяльності корпоративного сектора економіки держави, а реалізація внутрішніх механізмів корпоративного управління визначає роботу окремих корпорацій. Внутрішні та зовнішні механізми корпоративного управління державних корпоративних прав створюють правову основу регулювання прав, обов'язків та системи відповідальності учасників корпорації, врегульовують їх взаємовідносини [34, с. 72].

Представництво держави в корпоративних відносинах здійснюється через взаємодію системи законодавчих і виконавчих державних органів.

Державні органи-суб'єкти управління корпоративних прав держави: «Кабінет Міністрів України; Фонд державного майна; органи виконавчої влади, уповноважені Кабінетом Міністрів України управляти об'єктами державної власності; уповноважені особи з управління корпоративними правами держави» [24, с. 41].

Механізм управління державним сектором економіки залежить від взаємодії між міністерствами, як суб'єктами управління державним сектором і корпораціями та організаційно-правової форми державних товариств.

Управління державними корпоративними правами шляхом приватизації, передачі в довірче управління, передачі в оренду,

встановлення завдань державним товариствам, участі в органах управління акціонерних товариств, внесення майна до статутного фонду господарських товариств, передачі в господарське ведення та оперативне управління. Пряме управління державними корпоративними правами здійснюється виключно до казенних товариств і корпорацій, в яких контрольний пакет акцій належать державі [40, с. 72].

Метою та завданнями управління державних корпоративних прав, в залежності від рівня такого управління, є:

- 1) макрорівень управління характеризується тим, що здійснюється управління усією акціонерною власністю;
- 2) мікрорівень управління характеризується тим, що здійснюється управління акціями окремого акціонерного товариства [32, с. 29].

Передумовою вдосконалення механізму управління корпоративними правами держави виступає система оптимальних критеріїв оцінювання ефективності такого управління. Тобто, існує необхідність розробки такого універсального критерію, що інтегруватиме максимальну кількість показників оцінки ефективності управління державними корпоративними правами.

Особливе значення в системі оцінювання економічного потенціалу державних корпоративних прав та їх функціональної ролі мають саме кількісні показники такого потенціалу, які фіксують масштаби прямої державної участі у господарській діяльності. Серед найчастіше використовуваних – частка ВВП, яка формується в державному секторі; відсоток державних активів у загальній сумі сукупних (матеріальних і фінансових) активів корпорацій; частка держави у виробництві умовно-чистої продукції; питома вага державних інвестицій в промисловість та інфраструктуру, а також в основний капітал не сільськогосподарських галузей; частка держави у валовому нагромадженні основного капіталу тощо. Кожен з них характеризує

специфічний аспект рівня розвитку державної власності, відповідно, динамічний ряд для кожного з цих індикаторів базується по-різному, що в свою чергу складає сукупність змінних показників, які відображають динамічну картину явища в цілому [25, с. 16].

До основних об'єктів державного контролю в сфері управління державними корпоративними права відносяться:

- організація управління державним майном;
- акціонерні відносини;
- складові органу корпоративного управління;
- оцінювання ефективності управління державним пакетом акцій;
- організаційні форми забезпечення якісної реалізації державних інтересів.

Вдосконалення правового регулювання корпоративного управління має на меті окрім захисту інтересів учасників та кредиторів господарського товариства, суспільних та державних інтересів, ще й захист інтересів самої корпорації. Тобто, повинно містити в собі ефективні форми для здійснення підприємницької діяльності, не містить застарілих правових норм, що створюють перешкоди на шляху ефективного ведення бізнесу і є джерелом додаткових витрат для корпорації [27, с. 3].

Окремим актуальним питанням є вдосконалення організаційного механізму управління корпоративними правами держави. Таке управління здійснюється шляхом використанням правового механізму довірчого управління та створення спеціалізованих регіональних управляючих компаній.

Отже, ми можемо визначити такі недоліки правового регулювання державного корпоративного управління та запропонувати шляхи їх подолання:

1. Управління державними корпоративними правами знаходиться на початковому етапі, тому актуальними напрямками формування комплексної системи управління є забезпечення нормування подальших процесів приватизації.

2. Методологічний підхід до управління державними корпоративними правами містить такі складові, як:

- державна власність;
- управління державною власністю;
- роль і місце державної власності у системі відносин власності

визначаються особливостями політичного, соціального та економічного розвитку України на даний момент.

3. Недоліки процесу приватизації власності.

4. Особливої уваги у вдосконаленні системи управління корпоративними правами потребує:

- механізм представлення інтересів держави;
- довірче управління державною власністю;
- участь держави у статутному фонді організації, що знаходиться

під контролем держави (наприклад, холдингових компаній).

Як зауважує у своїх працях О.Р. Кібенко «подальшого вивчення потребує законодавче забезпечення діяльності регіональних управляючих компаній; розробки комплексної методики оцінки ризиків, що виникають в процесі їх функціонування; механізмів передачі управління корпоративними правами держави в регіони, а також підготовки рекомендацій по бізнес-плануванню діяльності» [34, с. 72].

Особливої уваги науковців та практиків потребує питання вдосконалення правового та організаційного механізму управління державними корпоративними правами, що сприятиме підвищенню рівня ефективності управління товариствами з часткою держави у статутному фонді.

ВИСНОВКИ

В ході дослідження ми дійшли таких висновків.

Дослідження визначення поняття «корпоративні права держави» у сучасному розумінні необхідно здійснювати методом порівняльного аналізу історичного розвитку законодавчого регулювання корпоративних відносин в незалежній Україні.

Корпоративні права держави в Україні виникли в результаті розвитку корпоративного права та появи в кінці XIX ст. транснаціональних корпорацій, засновниками яких виступали країни Європи та Нового Світу. Проте, процес набуття державою корпоративних прав в УРСР відбувався на основі націоналізації приватної власності. За часів набуття України самостійності та переходу до ринкової економіки корпоративні права в державі формувалися на основі механізму приватизації та корпоратизації.

Поняття «корпоративне право» має два розуміння: корпоративні права – права суб'єкта правовідносин, що виникають на основі участі у статутному фонді корпорації; корпоративні права – об'єкти права власності, що обмежені в цивільному обороті (частки у статутному фонді, акції, паї).

Відповідно до норм законодавства України «корпоративні права держави – це право держави, частка якої визначається в статутному фонді господарського товариства, що включає право на управління цим товариством, отримання певної частки його прибутку (дивідендів), активів у разі ліквідації відповідно до законодавства, а також інші права, передбачені законом та установчими документами».

Класифікація корпоративних прав держави може здійснюватися за різними критеріями, зокрема: за суб'єктом управління, за ступенем корпоративного контролю держави, за галузевими особливостями

господарських товариств, за строком закріплення державних корпоративних прав та іншими критеріями.

Зміст корпоративних прав залежить від організаційно-правової форми корпорації та їх правової природи. За змістом корпоративні права поділяються на майнові й організаційні.

Сукупність майнових корпоративних прав складають: право на отримання частини прибутку (дивідендів) від підприємницької діяльності – реалізовується за наявності доходів корпорації та рішення вищого органу управління про розподіл отриманого доходу між засновниками корпорації; право на отримання активів у разі припинення діяльності корпорації – реалізовується за умови прийняття рішення про ліквідацію товариства, дотримання процедури ліквідації, погашення корпорацією кредиторських зобов'язань, залишення активів після виплати необхідних.

Сукупність організаційно-установчих корпоративних прав складають (ст. 135 ГК України):

- право приймати участь в прийнятті рішення про мету, предмет діяльності і структуру корпорації, систему і повноваження органів управління корпорації, умови господарювання;
- право здійснювати безпосередньо або опосередковано управлінські повноваження (наприклад, брати участь у загальних зборах, виносити на розгляд пропозиції щодо питань, які будуть розглядатися на загальних зборах корпорації; формувати органи управління господарської організації, через відповідних посадових осіб до складу таких органів, реалізовувати право на отримання інформації про діяльність господарського товариства; право приймати рішення про припинення діяльності корпорації.

Корпоративні правовідносини, учасником яких виступає держава виникають між спеціальними суб'єктами і пов'язані з підприємницькою діяльністю в сфері створення та у процесі діяльності корпорації. Правовідносини, об'єктом яких є частина в об'єднаному майні не мають ознак корпоративних відносин, носять речовий характер і виступають передумовою виникнення корпоративних прав держави. Корпоративні права держави за своїм правовим змістом відрізняються від «зобов'язальні та речові права держави», «організаційно-управлінські права держави», по відношенню до останніх корпоративні права держави виступають як правова категорія вищого рівня, що об'єднує їх як елементи власної структури.

Держава, як власник корпоративних прав, входить, через відповідні уповноваженні державні органи, до основного складу учасників корпорації та набуває корпоративних прав на основі волевиявлення та участі в корпоративних правовідносинах. Спеціальний статус уповноважених державних органів в корпоративних відносинах мають державні установи, як суб'єкти публічного права та як суб'єкти приватного права.

До таких уповноважених державних органів додаткового складу учасників корпоративних правовідносин відносять: юридичні особи (Уповноважений з питань управління корпоративними правами держави — юридична особа, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Реєстратори прав власників іменних цінних паперів, система спеціалізованих господарських судів усіх рівнів); фізична особа (уповноважений з питань управління корпоративними правами держави).

Держава виступає в корпоративних відносинах одночасно учасником основного складу корпоративних відносин (власник корпоративних прав) та учасником додаткового складу корпоративних відносин (в межах здійснення своїх адміністративно-регулятивних

повноважень по відношенню до учасників основного складу корпоративних відносин). Участь держави в корпоративних відносинах розрізняється за різними критеріями: регулярність участі у таких відносинах окремих суб'єктів; здатність їх бути стороною корпоративного спору.

Держава, як суб'єкт корпоративних відносин, набуває корпоративних прав в результаті: зміна організаційно-правової форми державних підприємств та підприємств змішаної форми власності, засновником якої виступає держава на корпоративну форму здійсненні підприємницької діяльності; перехід приватних корпоративних прав в результаті укладання цивільно-правових договорів державі; створення корпорацій державної та змішаної форми власності.

Класифікуються підстави виникнення корпоративних прав держави на:

- 1) основні (приватизація та корпоратизація на первинному ринку цінних паперів);
- 2) додаткові (націоналізація; реприватизація, деприватизація; спадкування; викуп приватних корпоративних прав; конфіскація, та інші).

Підставами припинення корпоративних прав можуть бути: відчуження державних корпоративних прав (продаж, дарування, міна тощо); вихід власника із складу засновників господарського товариства; виключення власника корпоративних прав з господарської організації; визнання власника корпоративних прав таким, що вибув із складу господарської організації; припинення діяльності господарського товариства.

Правове регулювання управління корпоративними правами держави передбачає:

- 1) диференційний підхід до управління державними корпоративними правами в залежності обсягу частки держави у

статутному фонді господарського товариства, що забезпечують контроль держави за діяльністю корпорації та дрібних пакетів акцій;

- 2) регулювання корпоративно-дивідендної політики;
- 3) контроль за грошовими та фінансовими потоками;
- 4) управління державними корпоративними правами через інститут представників в корпораціях

Реалізація державних корпоративних прав здійснюється через механізм державного управління корпоративними правами, що виступає формою реалізації функцій державного управління в сфері економіки.

Концептуальними проблемами визначення мети та завдань механізму державного управління корпоративними правами необхідно є:

- 1) визначення критеріїв оцінювання ефективності реалізації корпоративних прав держави;
- 2) створення правового механізму забезпечення ефективності реалізації корпоративних прав держави.

Недоліками правового регулювання державного корпоративного управління є:

1. Управління державними корпоративними правами знаходиться на початковому етапі, тому актуальними напрямками формування комплексної системи управління є забезпечення нормування подальших процесів приватизації.

2. Методологічний підхід до управління державними корпоративними правами містить такі складові, як:

- державна власність;
 - управління державною власністю;
 - роль і місце державної власності у системі відносин власності
- визначаються особливостями політичного, соціального та економічного розвитку України на даний момент.

3. Недоліки процесу приватизації власності.

4. Особливої уваги у вдосконаленні системи управління корпоративними правами потребує:

- механізм представлення інтересів держави;
- довірче управління державної власністю;
- участь держави у статутному фонді організації, що знаходиться під контролем держави (наприклад, холдингових компаній).

Особливої уваги науковців та практиків потребує питання вдосконалення правового та організаційного механізму управління державними корпоративними правами, що сприятиме підвищенню рівня ефективності управління товариствами з часткою держави у статутному фонді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
3. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 №1577-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 682
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів: Закон України від 15.12.2006 № 483-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 9. Ст. 77.
5. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 28.12.1994 р. № 334/94-ВР (*втратив чинність*). *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 4. Ст. 28.
6. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514-17>
7. Про приватизацію державного майна: Закон України від 04.03.1992 № 2163-XII. (*втратив чинність*). *Відомості Верховної Ради*, 1992, N 24. Ст. 348.
8. Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію): Закон України від 06.03.1992 № 2171-XII (*втратив чинність*). *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 24. Ст. 350.
9. Про Державну програму приватизації: Закон України від 13.01.2012 № 4335-VI (*втратив чинність*). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4335-17/card6#Public>
10. Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21.09.2006 р. № 185-V. *Відомості Верховної Ради*. 2006. № 46. Ст. 456.

11. Про Положення про Державне агентство України з управління державними корпоративними правами Указ Президента України: від 13.04.2011 р. № 451/2011 (*втратив чинність*). *Офіційний вісник Президента України* від 20.04.2011. № 11. стор.614 .

12. Про впорядкування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, створених за участю державних підприємств: Декрет Кабінету Міністрів України від 31.12.1992 р.№ 24-92 URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_5206304

13. Щодо перерозподілу функцій з управління корпоративними правами держави: Наказ Фонду державного майна України від 14.07.2004 № 1451 URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_2358728

14. Про затвердження Типової форми договору доручення на виконання функцій з управління пакетом акцій, що належить державі: Наказ Фонду державного майна України від 01.03.2004 р. №383 (*втратив чинність*). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

15. Про затвердження Порядку передачі (повернення) функцій з управління майном державних підприємств, функцій з управління пакетами акцій (частками) у зв'язку з прийняттям рішення про приватизацію або про припинення приватизації об'єкта приватизації: Постанова Кабінету Міністрів від 10.05.2018 р. №389. Урядовий кур'єр від 06.06.2018 - №105

16. Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними: Постанова Вищого господарського суду України від 29.05.13 № 11 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/v0011600-13>

17. Азенков Р.Д. „Ахилесова п'ята” закрытых акционерных обществ. *День юридической практики 2007*: Материалы практического семинара «Корпоративное право: практика применения». 2007. С. 63-65.

18. Алексеев С.С. Собственность в акционерном обществе. *Цивилистическая практика*. 2003. №1(6). С. 3-7.

19. Баліна С.Н., Ущাপовський В.Ф. Правові основи приватизації в Україні та її захист від злочинних посягань. Навчальний посібник. К.: Атіка. 2009. 160 с.
20. Богдан Й.Г. Предмет судового розгляду в корпоративних правовідносинах. *Захист корпоративних прав інвесторів у світлі нового Цивільного кодексу України*: матеріали семінару, 16–18 квіт. 2003 р. Львів : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2003. С. 20–28.
21. Бушев А.Ю., Скворцова О.Ю. Акционерное право. М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2007. 122 с.
22. Веселовский С.Я. Приватизация как глобальный процесс переоценки роли и места государства в экономике. *Собственность в XX столетии*. М.: Норма, 2011. 437 с.
23. Винник О.М. Гармонизация корпоративного права Украины с правом ЕС. *Хозяйственное законодательство Украины: практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора*: Сб.научн.тр./ НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований; Редкол.: Мамутов В.К. (отв.ред.) и др. Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд». 2005. 584 с.
24. Вінник О.М. Господарські товариства і виробничі кооперативи: правове становище. К. Товариство „Знання”. 2008. 340 с.
25. Вінник О.М., Щербина В.С. Акціонерне право: Навч. посібник./За ред. проф. В.С. Щербини. К.: Атака. 2000. 67 с.
26. Воловик О.П. Організаційно-господарські відносини у системі корпоративного управління. *Право України*. 2004. №7.С. 58-62.
27. Глусь Н.С. Корпорації та корпоративне право: поняття, основні ознаки та особливості захисту: Автореф. дис... кан. юрид. наук: 12.00.03 / Київ. нац. ун-т. К. 2000. 16 с.
28. Гриневецька О.С. Аналіз результатів приватизації та перспективи розвитку корпоративних прав держави. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. праць ОРІДУ НАДУ. Вип.

1(25). Одеса: ОРІДУ, 2006. С. 263–269.

29. Гриневецька О.С. До питання державного регулювання на фондовому ринку України. *Вища освіта і наука без границь – 2005: II міжнар. науково-практична конференція, 19-27 грудня 2005 р.: тези доп.* Прага, 2005. Т.8. С. 64–66.

30. Гриневецька О.С. Приватизація як фактор формування моделі корпоративного управління: порівняльний аналіз. *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць ОРІДУ НАДУ. Вип. 1 (21).* Одеса : ОРІДУ, 2005. С. 258–275.

31. Гринова С.О. Регулятивна політика держави щодо приватизаційних процесів. *Актуальні проблеми державного управління та місцевого самоврядування: сучасний стан та перспективи регіонального розвитку: щор. науково-практична конференція, 30 жовтня 2005 р.: тези доп.* Одеса, 2005. С. 400–402.

32. Грудницкая С.Н. О проблеме сближения Акционерного законодательства стран СНГ. *Еволюція цивільного законодавства: проблеми теорії і практики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції.* К. 2004. С. 28-31с.

33. Долинская В. Правовое регулирование организации и деятельности акционерных обществ: Автор. дис. ... кан. юрид. наук.: 12.00.03 М., 2003. 13 с.

34. Задихайло Д.В., Кібенко О.Р., Назарова Г.В. Корпоративне управління: Навчальний посібник. Х.: Еспада. 2003. 688 с.

35. Заруба П.О. Правове регулювання приватизаційних процесів: зарубіжний досвід та українські реалії. *Підприємництво, господарство і право.* 2005. №6. С. 89-92.

36. Каптуренко О.М. Щодо деяких проблем адаптації корпоративного законодавства України до законодавства ЄС. *Хозяйственное законодательство Украины: практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора: Сб.научн.тр./*

НАН України. Ин-т економіко-правових досліджень; Редкол.: Мамутов В.К. (отв.ред.) и др. онецк: ООО «Юго-Восток, Лтд». 2009. С. 147-151.

37. Козаченко Г.В., Воронкова А.Е. Корпоративне управління. Підручник для вузів. Київ: «Лібра», 2010. 368 с.

38. Кравчук В.М. Проблеми застосування Закону України «Про господарські товариства» в частині, що регулює припинення корпоративних правовідносин. *Захист корпоративних прав інвесторів у світлі нового Цивільного кодексу України*: матеріали семінару, 16–18 квіт. 2003 р. Львів : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2003. С. 7–16.

39. Кравчук В.М. Корпоративне право. Науково-практичний коментар законодавства та судової практики. К.: Істина, 2005. 720 с.

40. Крупчан О.С. Публічні і приватні засади в корпоративному праві України: правові питання. *Вісник Академії правових наук України*. Х., 2004. № 2 (37). 71-79 с.

41. Лепейко Т.І. Акції як інструмент корпоративного управління. *Правові проблеми корпоративного управління та діяльності акціонерних товариств*: Матеріали для навчальних семінарів суддів/ Упоряд. проф. В.В.Комаров. Харків. НЮА України. 2002. 30-34 с.

42. Мальченко А.Л. Механізм підвищення ефективності управління державними частками власності в акціонерних товариствах. *Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації*: щор. науково-практична конференція, 30 жовтня 2007 р.: тези доп. Одеса, 2007. Т.2. С. 175–178.

43. Мальченко А.Л. Механізми участі держави в управлінні акціонерними товариствами. *Демократичні стандарти врядування й публічного адміністрування*: науково-практична конференція за міжнародною участю, 08 квітня 2008 р.: тези доп. Львів, 2008. Т.1. С. 106–110.

44. Мельниченко О.С. Держава як суб'єкт корпоративних відносин. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. праць ОРІДУ НАДУ. Вип. 2(30). Одеса : ОРІДУ, 2007. С. 208–212.

45. Мельниченко О.С. Концепція створення регіональної управляючої компанії. *Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації*: щор. науково-практична конференція, 18 жовтня 2006 р.: тези доп. Одеса, 2006. Т.2. С. 225–228.

46. Подцерковний О.П. Хозяйственно-правовые проблемы управления государственным имуществом в Украине. *Хозяйственное законодательство Украины: практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора*: Сб.науч.тр./ НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. Редкол.: Мамутов В.К. (отв.ред.) и др. Донецк: ООО «Юго-Восток, ЛТД». 2005. 262-266 с.

47. Порошенко П.О. Правове регулювання управління корпоративними правами в Україні (адміністративно-правові засади). *Право України*. 2006. №11. С.102-105.

48. Порошенко П.О. Державне управління корпоративними правами в Україні. Теорія формування правовідносин. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. К., 2008. 104 с.

49. Порошенко П.О. Правове регулювання управління державними корпоративними правами в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.07. НАН України. К., 2008. 36с.

50. Порошенко П.О. Правовий статус органів, які здійснюють управління корпоративними правами. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. №4. С.3-6.

51. Порошенко П.О. Правове регулювання управління корпоративними правами в Україні (адміністративно-правові засади). *Право України*. 2000. №11. 102-105 с.

52. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільно-правові проблеми акціонерних правовідносин: дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Х., 2000. 342 с.
53. Чечетов М., Жадан І. Удосконалення управління державними корпоративним правами – стратегічний напрям ринкових перетворень в Україні. *Економіка України*. 2011. № 2. С.4-11.
54. Кравченко С.С. Правова природа корпоративних прав. *Проблеми цивільного та підприємницького права в Україні*, 2010. С. 176-179 URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/23543/44-Kravchenko.pdf?sequence=1>
55. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.91 р. № 1576-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#n81>
56. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку URL: <https://www.nssmc.gov.ua/about-us/about-us/>
57. Про приватизацію державного і комунального майна: Закон України від 18.01.18 р. № 2269-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19>
58. Про корпоратизацію підприємств: Указ Президента України від 15.06.93 р. № 210/93 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/210/93>
59. Цивільний кодекс України від 16.01.03 № 435-IV <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
60. Кульчицький С.В. Націоналізація. *Енциклопедія історії України*: Т. 7: Мі-О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во "Наукова думка", 2010. 728 с.: іл. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Natsionalizatsiia>
61. Цікало В.І. Корпоративні права: поняття, ознаки та класифікація. *Право України*. 2010. № 11. С. 102-111.
62. Кравчук В.М. Корпоративне право: наук.-практ. комент. законодавства та судової практики. К. : Істина, 2005. 720 с.

63. Васильєва В. А. Щодо питання про поняття корпоративного права. *Правове регулювання корпоративних відносин в Україні*: матер. науково-практ. семінару (28 лютого 2003 р.). Львів, 2003. С. 8–10.
64. Смітюх А. В. Щодо визначення поняття корпоративних прав учасника господарського товариства. *Правова держава*, 2015. № 20. С. 81–86.
65. Погрібний Д.І. Корпоративні права держави: поняття, підстави виникнення, механізм реалізації: Автореф. дис... канд. юрид. наук. Х., 2008. 21 с.
66. Мельниченко О.С. Вдосконалення організаційного механізму управління корпоративними правами держави (регіональний аспект): Автореф. дис... канд. наук з держ. упр. Одеса, 2008. 22 с.
67. Про затвердження Основних концептуальних підходів до підвищення ефективності управління корпоративними правами держави: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.04 р. № 155. *Офіційний вісник України*. 2004. № 6. Стор. 67, стаття 327, код акта 27747/2004.